

3 ДӘРІС БАҚЫЛАУДЫ (АУДИТТЕРДІ) ҰЙЫМДАСТЫРУ

Сыртқы қаржылық бақылау нәтижелерін дайындау, жоспарлау, жүргізу және тіркеу негіздері

Сыртқы қаржылық бақылау — бұл мемлекеттік немесе тәуелсіз бақылау органдары арқылы жүргізілетін тексеру, оның мақсаты — қаржылық есептілік пен операциялардың заңдылығын, дұрыстығын және тиімділігін қамтамасыз ету. Сыртқы қаржылық бақылауды тиімді жүргізу үшін бірнеше маңызды қадамдар бар:

- **Жоспарлау:** Аудит жүргізудің бірінші кезеңі — аудит жоспарын әзірлеу. Бұл жоспар аудиторлық тексерудің нақты мақсаттарын, міндеттерін және тексеру ауқымын анықтайды. Жоспарда аудит жүргізу әдістері, тексеру мерзімі және жауапты тұлғалар белгіленеді.

- **Дайындау:** Аудиторлар тексеруге қажетті ақпаратты жинап, талдауға дайындалады. Бұл кезеңде аудиторлық есептілік пен қаржылық құжаттар зерттеледі, тәуекелдер анықталады және тексерудің негізгі бағыттары белгіленеді.

- **Жүргізу:** Тікелей тексеру барысында аудиторлар қаржылық есептілікті тексеріп, мәліметтердің заңдылығын және дұрыстығын бағалайды. Олар құжаттарды қарап, есеп айырысу шоттарын талдайды және сұхбаттар жүргізеді.

- **Нәтижелерді тіркеу:** Тексеру нәтижесінде аудит қорытындысы жасалады. Бұл қорытындыда аудиторлық тексерудің негізгі нәтижелері, анықталған заң бұзушылықтар мен кемшіліктер, сондай-ақ ұсыныстар беріледі.

Сыртқы аудит пен тәуелсіз аудитті салыстыру

Сыртқы аудит пен тәуелсіз аудит арасында бірнеше айырмашылықтар бар:

- **Сыртқы аудит** бұл көбінесе мемлекеттік бақылау органдары (мысалы, Счетный комитет) тарапынан жүргізілетін тексеру, оның мақсаты — бюджеттік қаражаттардың дұрыс және тиімді жұмсалғанын тексеру.

- **Тәуелсіз аудит** — бұл жеке аудиторлық компаниялар немесе аудиторлар арқылы жүргізілетін тексеру, ол клиенттің қаржылық есептілігін тексеру және оның халықаралық немесе ұлттық стандарттарға сәйкестігін бағалау.

Айырмашылықтар:

- **Мақсаты:** Сыртқы аудит мемлекеттің қаржылық ресурстарын қорғауға бағытталған, ал тәуелсіз аудит негізінен кәсіпорындардың қаржылық есептілігін тексереді.

- **Жиілігі:** Сыртқы аудит жылдық немесе жоспарлы тексерулерге негізделеді, ал тәуелсіз аудит кәсіпорын сұрауы бойынша кез келген уақытта өткізілуі мүмкін.

- **Құзыреттілігі:** Сыртқы аудит мемлекеттік органдар тарапынан жүргізілсе, тәуелсіз аудит тәуелсіз аудиторлар мен аудиторлық компаниялар тарапынан жүзеге асырылады.

Аудит бақылау құралы ретінде

Аудит — бұл қаржылық және шаруашылық операцияларды тексеру және бағалау процесі. Ол ұйымның қаржылық есептілігінің дұрыстығын және тиімділігін тексеріп, заңдылықтарды сақтауын бақылау құралы болып табылады.

Аудиттің негізгі міндеттері:

- Қаржылық есептіліктің дұрыстығын тексеру;
- Заң бұзушылықтарды анықтау;
- Ресурстарды тиімді пайдалануды қамтамасыз ету;
- Кәсіпорынның қаржылық жағдайын бағалау.

Аудит бақылау құралы ретінде ұйымдарға қаржылық қызметін жақсартуға көмектеседі, себебі ол тәуелсіз көзқараспен нақты проблемаларды анықтап, оларды жоюға ұсыныстар береді.

Аудиттің мақсаттары, міндеттері және түрлері

Аудиттің мақсаты — ұйымның қаржылық есептілігінің дұрыстығын, заңдылығын және тиімділігін қамтамасыз ету. Аудит сондай-ақ қаржылық қызметтің заңдарға сәйкестігін тексереді.

Аудиттің міндеттері:

- Қаржылық есептіліктің дұрыстығын тексеру;
- Қаржылық операциялардың заңдылығын тексеру;
- Кәсіпорынның ішкі бақылау жүйесін бағалау;
- Экономикалық ресурстарды тиімді пайдалану мәселелерін анықтау;
- Қаржылық талдау жүргізу және нәтижелерді ұсыну.

Аудит түрлері:

• Қаржылық аудит — ұйымның қаржылық есептілігінің дұрыстығын тексеруге бағытталған.

• Операциялық аудит — ұйымның басқару және шаруашылық қызметінің тиімділігін бағалау.

• Ішкі аудит — ұйымның ішкі бақылау жүйесін тексеру.

• Сыртқы аудит — ұйымның сыртқы бақылау органдары немесе тәуелсіз аудиторлар тарапынан тексерілуі.

Аудиторлық тексерулердің негіздері мен кезеңділігі

Аудиторлық тексерулер келесі кезеңдерден тұрады:

• Дайындық кезеңі: Аудиторлар тексерілетін нысанның қаржылық есептерін зерттеп, аудит жоспарын жасайды.

• Аудитті жүргізу кезеңі: Бұл кезеңде аудиторлар қаржылық операцияларды, есептілікті және бухгалтерлік құжаттарды тексереді.

• Қорытынды кезеңі: Аудиторлар тексеру нәтижелері бойынша есептерді дайындап, қорытындылар мен ұсыныстар жасайды.

Аудиттің кезеңділігі әдетте жылдық негізде жүзеге асырылады, бірақ кейбір жағдайларда жоспардан тыс аудиттер де жүргізілуі мүмкін.

Аудиттің бағыттары

Аудиттің негізгі бағыттары мыналарды қамтиды:

- Қаржылық есептілік аудиті;
- Операциялық аудит;
- Сәйкестік аудиті (заңдылықтың сақталуын тексеру);
- Басқару аудиті;
- Салықтық аудит.

Әр бағыттың мақсаты аудиттің түріне және тексерілетін нысанның қызметіне байланысты өзгереді.

Аудитті ұйымдастыру, дайындау және өткізу

Аудитті тиімді ұйымдастыру үшін келесі қадамдар қажет:

• Аудитті жоспарлау: Тексерілетін нысанның қаржылық жағдайын алдын ала зерттеп, аудит жоспары әзірленеді. Жоспарға тексеру мақсаттары, тәуекелдер мен негізгі бағыттар енгізіледі.

• Аудиторлық топты тағайындау: Аудиторлық топ тексеруді тиімді жүргізуге арналған сарапшылардан құралады.

• Аудитті өткізу: Аудиторлар қаржылық құжаттарды зерттеп, заң бұзушылықтарды анықтайды және нәтижелерін қорытындылайды.

Аудит материалдарына негізделген құжаттама, қорытындылар мен ұсыныстар

Аудит жүргізілгеннен кейін аудиторлар тексеру нәтижелерін құжаттайды. Аудиторлық қорытындыда келесі элементтер қамтылады:

- Қаржылық есептіліктің дұрыстығы туралы аудитордың пікірі;
- Табылған кемшіліктер мен заң бұзушылықтар;

- Ұсыныстар — ұйымның қаржылық жағдайын жақсарту немесе заң бұзушылықтарды жою үшін ұсынылған шаралар.

Құжаттама аудиттің негізгі бөлігі болып табылады, себебі ол аудиторлық тексерудің ресми нәтижелерін бекітеді және аудиттің заңды негізін қамтамасыз етеді.

Аудит — қаржылық бақылаудың маңызды құралы, ол ұйымдардың қаржылық қызметін тексеру және заң бұзушылықтарды анықтау арқылы олардың тиімділігін арттыруға көмектеседі. Сыртқы және тәуелсіз аудиттер қаржылық есептілікті жақсарту мен заңдылықты қамтамасыз етуге бағытталған. Аудитті ұйымдастыру, жоспарлау және қорытынды жасау процесі ұйымдардың қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз етуге және олардың басқару сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.